

**แบบสำรวจและจัดฐานข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ของสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม**

๑. ชื่อรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ชื่อรายการ การแปรรูปเกลือจืด
ชื่อเรียกในท้องถิ่น การแปรรูปเกลือจืด
ชื่อภาษาอื่น (ถ้ามี)

๒. ประเภทมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- ☐ รายการตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย)
☒ รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน
(เสี่ยงต่อการสูญหาย)

๓. ลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ตอบได้มากกว่า ๑ หัวข้อ)

- ☐ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
☐ ศิลปะการแสดง
☐ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล
☒ ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
☐ งานช่างฝีมือดั้งเดิม
☐ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๔. ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การแปรรูปเกลือจืดเป็นเครื่องสำอางวิธชาวบ้าน

สมัยก่อนการใช้เกลือจืด (Gypsum) จากนาเกลือยังไม่แพร่หลาย ใช้เพียงทำปูนปลาสเตอร์ ซอหลักเขียน กระดานดำ หรือทำแป้งผัดหน้าใช้กันในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนอุตสาหกรรมการผลิตปูนซีเมนต์ ซึ่งใช้แรยิปซัมเป็นส่วนประกอบสำคัญยังคงต้องนำเข้าจากต่างประเทศเนื่องจากมีปริมาณแรยิปซัมภายในประเทศไม่เพียงพอ ประกอบกับในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ การขนส่งแรยิปซัมจากต่างประเทศทำได้ไม่สะดวก จึงมีการนำเกลือจืดจากนาเกลือมาใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตปูนซีเมนต์ การผลิตเกลือและเกลือจืดจึงขยายตัวกว้างขวางมากขึ้น นับว่าเกลือจืดจากนาเกลือทำให้การผลิตปูนซีเมนต์ในช่วงเวลานั้นดำเนินไปได้เป็นปกติ จนกระทั่งหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ เริ่มมีการค้นพบแหล่งแรยิปซัมภายในประเทศอีกหลายแหล่ง ต่อมาเกษตรกรชาวนาเกลือได้มีการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าแก่ผลผลิตต่างๆ จากนาเกลือ รวมถึงนำเกลือจืดมาปรับปรุงแปรรูป จนนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น ทำให้เกลือจืดมีมูลค่าการซื้อขายสูงกว่าที่ผ่านมามาก การแปรรูปเกลือจืดเป็นแป้งร่ำ เครื่องสำอางผลิตภัณฑ์ชุมชน ของจังหวัดสมุทรสงครามนั้น นายสมยศ หล้าวรรณ ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแป้งร่ำ ตำบลบางนางลี่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม เล่าถึงความเป็นมาว่า เริ่มต้นจากคนจีนที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในแผ่นดินไทยเมื่อแรกเข้ามามีฐานะยากจน ต้องต้มข้าวกินกับก้อนกรวดคั่วเกลือ บังเอิญเกลือที่ใช้คั่วกับกรวดหมด จึงไปเก็บดินที่นาเกลือมาคั่วแทนเกลือ แต่เมื่อนำมาคั่วกับก้อนกรวดเพื่อกินกับข้าวต้ม กลับได้แป้งสีขาวติดมากับก้อนกรวด ลองชิมดูพบว่าไม่มีรสเค็ม เมื่อลองนำตามแขนตามขาถูรู้สึกเหมือนกับทาแป้ง และเมื่อใช้บ่อย ๆ ผดผื่นก็หายไป ผิวพรรณนวลขึ้น จึงเป็นที่มาของแป้งชนิดนี้และใช้สืบทอดกันมาในกลุ่มลูกหลานชาวจีนไหหลำโดยเรียกแป้งชนิดนี้ว่า แป้งหล้าและเพี้ยนเป็น แป้งร่ำ จนถึงปัจจุบัน ต่อมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐ เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วประเทศ ส่งผลกระทบต่อรายได้ จึงได้ยื้อยบหนวณภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่เคยนำเกลือจืดจากนาเกลือแปรรูปเป็นแป้งร่ำใช้เองภายในครอบครัว มาทำเป็นสินค้าจำหน่ายเพื่อเสริมรายได้

๕. พื้นที่ปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (พื้นที่ที่ปรากฏหรือชุมชนที่มีการปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)

ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

๖. คุณค่าและความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแต่ละระดับ (เช่น ระดับปัจเจกบุคคล/ระดับครอบครัว/ระดับชุมชนท้องถิ่น/ระดับจังหวัด/ระดับประเทศ เป็นต้น)

เกิดคุณค่าและความสำคัญทั้งในระดับปัจเจกบุคคล,ระดับครอบครัว,ระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับจังหวัด

๗. บทบาทของแต่ละภาคส่วนในการดำเนินมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

- ☒ บทบาทของสถาบันครอบครัว (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของแป้งรำให้รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- ☒ บทบาทของชุมชน (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
คนในชุมชนเกิดรายได้จากการที่มือนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่
- ☒ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
หน่วยงานของวัฒนธรรมได้มีส่วนเข้าไปส่งเสริม
- ☒ บทบาทขององค์กรภาคเอกชน (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
นำนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ
- ☒ บทบาทของสถาบันการศึกษา (ดำเนินมาตรการอย่างไรบ้าง)
ส่งเสริมให้เด็กๆเกิดความคิดที่ต่อยอดเกี่ยวกับเศรษฐกิจในชุมชน

๘. มาตรการที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วยโครงการและกิจกรรมอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า ๑ หัวข้อ)

- ☐ การศึกษา วิจัย (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)
- ☐ การอนุรักษ์ พัฒนา (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)
- ☒ การสืบสานและถ่ายทอด (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)
เริ่มจากการให้เด็กรู้จักขั้นตอนการทำแป้งรำเกลือจัด และความสำคัญในประโยชน์ของแป้งรำเกลือจัดที่มีต่อชุมชน
- ☐ การพัฒนาต่อยอดมรดกภูมิปัญญา (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)
- ☐ การดำเนินงานด้านอื่น ๆ (ระบุวิธีดำเนินงานโดยสังเขป)

๙. รายชื่อผู้สืบทอด / ผู้ครอง / ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในปัจจุบัน

รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/ กลุ่ม/สมาคม/ชุมชน	อายุ/อาชีพ	ที่อยู่ (สถานที่ติดต่อ) / หมายเลข โทรศัพท์
นายสมยศ หล้าวรรณะ	ประธานวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่มแป้งร้า	ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

๑๐. ปัจจุบันรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับการประกาศขึ้นบัญชีในระดับใด

- ☐ ยังไม่เคยได้รับการประกาศขึ้นบัญชี (รายการสำรวจและจัดเก็บใหม่)
- ☒ ระดับจังหวัด (รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)
- ☐ ระดับชาติ
- ☐ ระดับนานาชาติ (ยูเนสโก)

๑๑. จากข้อ ๑๐ ควรจะเสนอรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ได้รับการประกาศขึ้นบัญชีในระดับใด

- ☐ สำรวจและจัดเก็บเท่านั้น (ยังไม่ควรได้รับการประกาศขึ้นบัญชี)
- ☐ ระดับจังหวัด (รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)
- ☒ ระดับชาติ
- ☐ ระดับนานาชาติ (ยูเนสโก)

๑๒. เอกสารอ้างอิงและ/หรือผลงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
เจ้าหน้าที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมเข้าไปศึกษาความเป็นมาของแป้งร้าเกลือจืด

๑๓. รูปภาพ พร้อมคำอธิบายใต้ภาพ

ล้างเกลือจืดด้วยน้ำสะอาด โดยใช้ตะแกรงตาถี่หรือผ้ามุ้งเชียวร่อนเอาสิ่งเจือปนออก
และเม็ดเกลือจืดมีลักษณะสีใสคล้ายเม็ดทราย จากนั้นนำเอาไปผึ่งให้แห้ง

นำเกลือก๊อตที่ล้างสะอาดแล้วในกระทะโดยใช้ไฟปานกลาง และหมั่นคนตลอดเวลาจนเม็ดเกลือก๊อตเปลี่ยนจากสีใสเป็นสีขาว

นำเกลือก๊อตที่คั่วสุกแล้วล้างน้ำสะอาด ๒ ครั้ง ใส่ น้ำสะอาดพอท่วมเม็ดเกลือก๊อตที่คั่วแล้วบี้ให้เกลือก๊อตแตกเป็นผง และกลายเป็นเนื้อเดียวกัน นำมากรองกับผ้าขาวบางหรือผ้าดิบ บีบน้ำออกเหลือแต่น้ำแป้ง

นำแป้งเกลือก๊อตหยอดเป็นก้อน แล้วนำไปตากแดดให้แห้งสนิท จะได้แป้งจากเกลือก๊อตหรือแป้งอย่างโบราณ ซึ่งมีคุณสมบัติดูดซับความชื้น ช่วยลดความมันของผิวหนัง ทำให้ผิวเนียน

๑๔. ข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว หรือข้อมูลเสียง (ระบุประเภทของสื่อที่แนบไฟล์มาพร้อมคำอธิบาย)

☒ ข้อมูลภาพถ่าย ได้แก่ รูปภาพในข้อที่ ๑๓

☐ ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว ได้แก่

☐ ข้อมูลเสียง ได้แก่

๑๕. ข้อมูลผู้สำรวจและจัดเก็บ

ชื่อ – สกุล นางสาวกฤติกา เปรมสุข

หน่วยงาน สภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

อาคาร ศาลากลางชั้น ๕ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม

แขวง/ตำบล แม่กลอง เขต/อำเภอ เมือง จังหวัด สมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐

๐๙๕๐๕๒๓๒๙๖